

NORSK FRILUFTSLIVSTRADISJON

av Nils Faarlund

Norge har en sterk friluftslivstradisjon. Denne tradisjonen går tilbake til en gruppe mennesker som ikke levde sitt dagligliv i "fri" luft - til borgere i byer og tettsteder eller til vitenskapsmenn, kunstnere og velsituerte som levde et bymessig liv. Vi finner særlig velartikulerte fremstillinger av og vitnesbyrd om norsk friluftslivs egenart fra siste halvdel av forrige århundre og de første tiår av nittenhundretallet. Blant kunstnerne kan nevnes nasjonale størrelser som Wergeland, Bjørnson, Ibsen og Asbjørnsen, men også en lang rekke mindre kjente forfattere som Caspari, Zapffe og Rubenson. Forgrunnsfigurer blant vitenskapsmenn var professorene Keilhau, Nielsen og Nansen.

Kildene fra tiden rundt århundreskiftet er entydige, sterke og klare når det gjelder friluftslivets verdier. Forfatteren C.W. Rubenson gir kanskje den enkleste og mest omfattende oppsummering i en omtale av friluftsliv til fjells i en artikkel fra 1914:

"- I ethvert normalt menneske er der en dyp trang til at føle samhörigheten med naturen, overbevise sig om, at hans sind eier rötter, som endnu ikke har tapt sit tak i jorden. Det er denne trang som driver os byfolk ut til havet, ind i skogene, op paa fjeldet."

Rubenson bekrefter at det er "byfolket" som trenger friluftsliv ved at de til daglig (selv i den tids byer og tettsteder) var avskåret fra opplevelsen av å ha "rötter i jorden" – i den frie natur. Hvor sentral denne opplevelsen var for nordmenn den gang illustreres best med Bjørnsons ord:

*"- Ja, vi elsker dette landet
som det stiger frem,
furet, værbitt over vannet
med de tusen hjem."*

Folk hadde selvsagt sine rötter i familien - i de tusen hjem" - men først og fremst i landet ("som det stiger frem"). Det er ikke snakk om en abstrakt nasjonalfølelse i nasjonalsangen. Hovedtemaet er landet - "furet, værbitt over vannet" - det er den frie natur som er røttene for det gode liv i landet.

Første verdenskrig og de økonomiske og sosiale krisetider som fulgte, førte for mange med seg en elementær kamp for tilværelsen. Det sosiale klima var urolig. Det var mer håndfaste spørsmål å stri med enn friluftsliv.

Visst leves friluftsliv. Det skrives også om friluftsliv. Men de taleføre i landet bruker ikke lenger trykksverte på sin samfølelse med natur. Når så en ny verdenskrig bryter ut, en krig som også Norge trekkes direkte inn i, opplever vi en generasjon eller to som lite akter på å klargjøre friluftslivets egenart og verdi.

Tiden etter 1945 var gjenreisningens tid. Okkupasjonen styrket selvsagt nasjonalfølelsen og solidariteten. Men det var gjenreisningen av "de tusen hjem" som opptok alle. For å make denne kjempeoppgaven tok man i bruk moderne teknologi - en arbeidsstil som hadde bevist sin styrke under verdenskrigen. Teknologien skulle danne basis for gjenreisningen i form av et produktivt næringsliv, og en tidsmessig gjenoppbygning. En tidsmessig gjenoppbygning av "de tusen hjem" førte imidlertid med seg en konflikt som man i arbeidets hete ikke riktig tok inn over seg. Prioriteringen av en rask og moderne gjenoppbygning, fornyelse og komplettering av "de tusen hjem" ved hjelp av moderne teknologi måtte gå på bekostning av landet ("som det stiger frem"). Inngrepene i den frie natur ble etter hvert store og omfattende (kraftutbygning, råstoffuttak, veianlegg, boligbygging, o.s.v.). Men okkupasjonstidens nasjonalfølelse og solidaritet førte til at folket så å si sto samlet bak valget av en levemåte grunnet på industri og teknikk. Landet ("furet, værbitte over vannet") var stort nok til å tåle inngrepene, mente man, uten å gi seg tid til konsekvensvurderinger i forkant.

Hadde tyve- og tredveårene vært en trang tid for friluftslivet, ble førti- og femtiårene den kalde skulders tid. Den enighet om friluftslivets grunnlag som Rubenson sammenfattet i 1914 med ordene: "I ethvert normalt menneske er det en dyp trang til at føle samhörigheten med naturen..." (Rubenson, 1914) ble møtt med forestillingen om at mennesket er uendelig tilpasningsdyktig. Vitenskapen viste vei, denne gangen den vitenskap om mennesket som var blitt ugjendrivelig gjennom å ta i bruk naturvitenskapelig metodikk - den samme metodikk som hadde hatt slik fremgang i gjenreisningsarbeidet. Arvtakerne til den norske friluftslivstradisjonen markerte seg knapt i etterkrigstiden - det gjaldt foreninger såvel som enkeltpersoner. Motstanden mot at stadig mer fri natur skulle tas i bruk til økonomiske formål kom helst fra enkeltstående grunneiere. Støtte fra enkelte vitenskapsmenn eller kunstnere var til liten nytte. Grunneiernes protest ble helst sett på som egeninteresse i motsetning til den nasjonale fellesinteressen, og var således å forstå som manglende solidaritet. Kunstnerens følelsesmessige engasjement mot utbygning kunne ikke hamle opp mot en teknisk/økonomisk begrunnelse i form av harde data. Vitenskapsmannen sto riktig nok solidere i kraft av sin fornuftbaserte oppfatning, men når en nytte-verdi betrakning ble lagt til grunn, måtte også vitenskapsinteressene se seg slått.

Norsk friluftsliv måtte altså i løpet av mindre enn ett århundre se seg redusert fra å være et vel etablert innslag i vår kultur i tråd med nasjonale følelser og interesser (sml. bl.a. Fridtjof Nansens sentrale plass i unionsoppgjøret) til en sped og bokstavelig talt udefinert bevegelse som langt på vei levde på nåde i et herre-knekt forhold til den teknisk/økonomiske utviklingen.

Skadevirkningen ved en slik utvikling lå ikke bare i at stadig mer av landet ble tatt i bruk til formål i arbeid og fritid som utelukket muligheten for tradisjonelt friluftsliv. En annen alvorlig konsekvens var at friluftslivets egenart etter hvert fikk så liten oppmerksomhet at begrepet så å si mistet alle sine kjennetegn og derfor kunne overtas av de forskjellige interesser.

Og betegnelsen friluftsliv er interessant fordi vi har med et pluss-ord å gjøre. Nettopp den sosioøkonomiske utviklingen etter siste verdenskrig har gjort betegnelsen friluftsliv interessant økonomisk og politisk. Betegnelsen er så interessant fordi vi i dag lever i et urbanisert samfunn der det har oppstått knapphet på "fri" luft; det er knapphet på kroppslig utfoldelse av annet slag enn idrettsaktiviteter og det er knapphet på "meningsfylt" fritidsaktivitet. Betegnelsen friluftsliv gir nettopp den form for paraply som kan samle alle disse knapphetsforholdene. I andre økonomisk velstilte land har man gitt slike tilbud en annen paraplybetegnelse, nemlig "recreation" eller "Erholung". Fremgangen for salgsarbeidet utenlands for "recreation" har vært så stor og så lovende at det også her til lands er tatt en rekke initiativ til markedsføring av fritidsaktiviteter under merkelappen friluftsliv. Bruken av betegnelsen friluftsliv for utendørs rekreasjon eller fritidsaktiviteter støttes fra økonomisk interesserte hold opp av reklame, markedsføring og PR styrt mediaomtale (f.eks. beretninger og utstyrsomtale). I løpet av de siste ti - femten år har denne virksomheten gitt resultater. Disse resultatene lar seg avlese i folks utendørs fritidsvaner i form av hva de gjør, hvor de drar, hvilket utstyr de velger, o.s.v. En slik registrering kan skje i form av systematiske undersøkelser, men også ved å følge oppmerksomt med i utviklingen over år. Ikke uventet vil resultatene av sosiologisk anlagte undersøkelser over folks fritidsvaner i friluft føre til en annen begrepsbestemmelse for friluftsliv enn den som følger av kjennetegn for tradisjonelt friluftsliv.